

5. Horovits D., Lissak M. Ot ishuva k gosudarstvu / Per. s ivrita V. Kaplan pod red. V. Hanina // Kurs «Vlast' I politika v Gosudarstve Izrail'». Kniga 1. – Tel'–Aviv: Otkrytyi universitet Izrailya, 1997. – 173 s.

6. Mossek M. Palestine Immigration policy under Sir H. Samuel: British, Zionist and Arab Attitudes / M. Mossek. – L.: Frank Cass, 1978. – 179 p.

7. Palestine. An interim report of the Civil Administration of Palestine, during the period 1st July 1920–30th June 1921. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://unispal.un.org/unispal.nsf/9a798adb322aff38525617b006d88d7/349b02280a930813052565e90048ed1c?OpenDocument>

8. Palestine. Report by His Britannic Majesty's Government on the Palestine Administration July, 1920 – December, 1921. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1922. – 134 p.

9. Palestine. Report of the High Commissioner on the Administration of Palestine 1920–1925. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1925. – 152 p.

10. Palestine Royal Commission. Report Presented by the Secretary of State for the Colonies to Parliament by Command of His Majesty. July, 1937. – L.: His Majesty's Stationery Office, 1937. – [Cmd. 5479]. – 404 p.

Zaichenko I. A., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of political science and public administration, *Vasyl' Stus Donetsk National University (Ukraine, Vinnytsya)*, i.osipovich@donnu.edu.ua

Sociocultural adaptation of the Third Aliyah Jews in Palestine

The article deals with the problem of immigration of Jews during the third aliyah (1919–1923) and ways of their adaptation in Eretz Yisrael. The lack of comprehensive works that would demonstrate the specificity of the immigration and absorption of Jews in this period, as well as the importance of these processes for the formation of the future State of Israel, led the author to this issue.

Basing on general and historical methods (statistical, comparative, retrospective, extrapolation etc.), the author came to the following conclusions. Numerical increase of the Jewish community, especially during the period of the third aliyah, allowed the successful implementation of the Zionist project – «Jewish National Home». Complex of problems and contradictions with the Old Yishuv that formed in this period, is now reflected in the life of modern Israel. Participation of Jews in economic and political-administrative life of Palestine have changed their community status and traditional consciousness to national.

Keywords: the third Aliyah, immigration, kibbutz movement, sociocultural adaptation, Yishuv, «Jewish National Home».

* * *

УДК 930.1:325.54:282(450)

ББК 63.3(0)

Горбенко А. С.,
аспірантка кафедри всесвітньої історії
Факультету історії, політології та міжнародних
відносин, Прикарпатський національний
університет ім. В. Стефаника (Україна,
Івано–Франківськ), GorbenkoAlla@ukr.net

ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖИТТЯ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ СЕРЕД ІМІГРАНТІВ В ІТАЛІЇ

Проаналізовано стан наукової розробки питання соціальної діяльності Католицької Церкви серед іммігрантів в сучасній Італії. Розглядається історичне підрунтя та чинники актуалізації проблематики. Здійснено спробу визначити аспекти проблеми, що найкраще досліджені в італійській історіографії, ідентифікувати маловивчені питання та пріоритети майбутніх пошуків. Також стаття ознайомлює з напрацюваннями лідерів цих наукових досліджень. Актуальність теми пояснює той факт, що значна частина праць має популяризаторський, просвітницький підхід, спрямований на діалог з широкими колами громадськості. Подібні видання дають уявлення про унікальність опікунської діяльності Католицької Церкви серед іммігрантів, є важливими для розуміння складної реальності імміграційних процесів.

Ключові слова: історіографія, імміграція, Італія, Католицька Церква, соціальна діяльність.

Сучасний стан глобалізаційних процесів та стрімке збільшення кількості іммігрантів в Італії перетворило питання мобільності людства на одне із центральних у соціальній, політичній, економічній, культурній

проблематиці країни. Також за останні тридцять років міграційні процеси стали невід'ємною частиною життя Італійської католицької Церкви, яка разом зі структурами Святого Престолу бере активну участь у вирішенні проблем, пов'язаних з імміграцією.

Метою цієї статті є здійснити огляд історіографії проблеми соціальної діяльності Католицької Церкви серед іммігрантів у сучасній Італії, окреслити існуючі здобутки наукових досліджень, що допоможе визначитися з перспективами подальших пошуків.

Насамперед зазначимо, що вивчені нами праці здебільшого не є класичними історичними роботами. Як для італійської науки, в тому числі й історичної, так і для української, тема міграції є досить новою та маловивченою.

З бібліографічних описів проаналізованої літератури, стає зрозумілим, що проблемне поле «Церква і міграції», чи трохи ширше «релігія і міграції», є предметом вивчення науковців з різних країн. Проте їх праці є в основному богословськими чи теологічними. Природно, що над розглядом такого вузького і сучасного спектру італійської історії працюють переважно італійські дослідники. Тому, в огляді представлені праці італійських авторів.

Традиція історіописання на тему взаємовідносин міграції і Церкви розпочалася в 70-і рр. минулого століття. Під час вивчення історії еміграції власного народу перед італійськими істориками постала потреба досліджувати духовні аспекти, відтворювати соціальні та культурні механізми життя італійців закордоном, в яких Католицька Церква традиційно відігравала важливу роль. Так зародився напрям, що вивчає зв'язок Церкви з еміграцією [27, р. 435].

Однак і з цієї проблематики, поки що, немає комплексної історичної праці. Як правило, це окремі розділи в багатотомних виданнях з історії Церкви чи з історії італійської еміграції. Дослідники, які займаються проблемою, наголошують, що вона несправедливо проігнорована в літературі, на відміну від, наприклад, проблеми італійської мафії в США чи антиіталійського расизму [27, р. 437]. Існуючі наукові дослідження описують, переважно, здобутки окремих визначних постатей, опікунську діяльність певних чернечих орденів, розвиток закордонних місій тощо.

Одним з найавторитетніших світських представників цієї історіографічної традиції є професор Університету Туск'я міста Вітербо М. Санфіліппо. Саме йому належать спроби підведення підсумків наукових розробок тем, пов'язаних з діяльністю Католицької Церкви серед мігрантів. Зокрема, це статті «Вчення Церкви щодо еміграції у 1990–2000 рр.» та «Вчення Церкви щодо еміграції в десятиліття, яке щойно минуло», опубліковані відповідно у випусках за 2012 і 2011 рр. статистичного звіту Фундації «Мігрантес» «Італійці у світі» [29, р. 191–202; 28, р. 183–195].

Хоча лідерство, на нашу думку, у дослідженні проблеми належить представникам згромадження Скалабринів (Місіонери Св. Карла), яке і було засноване на початку ХХ ст. для опіки над італійськими емігрантами. У 1963 р. йому був довірений Римський центр дослідження еміграції (Centro studi emigrazione Roma – CSER), створений при Папській колегії італійської еміграції. Його метою визначалося не тільки

вивчення місіонерства скалабринів, а й поглиблене дослідження діяльності Церкви серед мігрантів. М. Санфіліппо пише про надзвичайну активність центру вже в перші роки після створення. Так, центр кожні 6 місяців готував звіт про світові міграційні потоки і можливу відповідь Церкви [30, с. 583]. Звичайно, що в той час основна увага дослідників була прикута до історії вітчизняної еміграції. Проте автори інформаційного бюлетеня центру вже у випусках за 1965 р. вели мову про появу нових тенденцій у міграційних рухах. І задовго до обговорення проблеми на державному рівні передбачали розвиток «нової італійської моделі – зменшення кількості емігруючих і поява іммігрантів» [30, с. 594].

На сьогоднішній день згромадження Скалабринів опікується діяльністю восьми таких дослідницьких центрів по всьому світі. До їх мережі (Network of the Scalbrinian Centers for Migration Studies) належать дослідницькі центри у таких містах, як Рим, Базель, Париж, Маніла, Буенос-Айрес, Сан Паоло, Нью-Йорк та у Кейптауні, останній з яких заснований у листопаді 2013 р. [31, р. 8].

Найбільш ґрунтовно дослідженим аспектом проблеми є відображення позиції Католицької Церкви щодо проблеми міграцій в її офіційних документах. Як правило, дослідники розглядають документи, починаючи з останньої третини XIX ст. Хоча, наприклад, Д. Піццоруссо продемонстрував як історичний Архів Конгрегації Пропаганди Віри дозволяє простежити розвиток папського зацікавлення міграціями ще з кінця XVI ст. [21].

Перший збірник документів Святого Престолу, які стосувалися міграційних проблем видала в 1964 р. в Женеві Міжнародна католицька комісія щодо міграцій (International Catholic Migration Commission – ICMC) під назвою «Антологія папських документів щодо міграцій». Надалі курс поглибленого вивчення документів Церкви був започаткований вищезгаданим Римський центром еміграційних досліджень та його міжнародним науковим журналом «Еміграційні дослідження» («Studi emigrazione») [29, р. 191–193].

Одним з визначних представників цих історико-архівних пошуків був о. Д. Г. Тасселло, який з 1998 по 2014 рр. очолював дослідницький центр у Базелі. Саме під його редакцією вийшли в світ два збірники документів. Перший у 1985 р. – «Церква та мобільність людства. Документи Святого Престолу 1883–1983 рр.» [29, р. 194]. Другий збірник опубліковано у 2001 р. під назвою «Енхирідіон Церкви щодо міграцій. Учительські та екуменічного документи щодо мобільності людства 1887–2000 рр.» [9]. Останній, зокрема, має не тільки джерелознавче значення, а й став помітною історіографічною подією. Містить велику вступну статтю Д. Г. Тасселло, яка відтворює історичний розвиток міграційного вчення Католицької Церкви.

Під його редакцією у 2005 р. була опублікована колективна праця «Різноманітність у сопричасті. Вступ до історії Католицьких місій у Швейцарії 1896–2004». Незважаючи на назву, трохи більше половини книги присвячено історії місій для емігрантів загалом. Як зазначає М. Санфіліппо, чимала бібліографія та документальні додатки книги є потужною віссю для подальших історичних досліджень [27, р. 443].

Окрім вивчення офіційних церковних документів до особливих надбань Д. Г. Тасселло належить збір та упорядкування бібліографічних списків робіт, які вивчають відношення Церкви до проблеми міграцій. Найбільшим оглядом є «Міграції і теологічні науки. Бібліографічний огляд (1980–2007)», що вийшов під редакцією Д. Тасселло, Л. Депонті та Е. Просперіо. Електронна версія видання є у вільному доступі на сайті Базельського Центру дослідження еміграції (CSERPE) [33]. В огляді узагальнено та систематизовано праці видані не тільки в Італії, а й в інших країнах. Він містить 2316 позицій в алфавітному порядку. Для зручності використання огляд оснащений тематично-аналітичним покажчиком.

Переглянувши його, можемо стверджувати, і це підтверджують наші пошуки літератури в бібліотеках Італії, що наступними найкраще висвітленими аспектами є відображення міграційної проблеми у пасторальній теології, у церковному праві, у Святому Письмі тощо. Ці теми, хоча і не є безпосереднім предметом нашого дослідження, проте мають фундаментальне значення для розуміння суті соціальної діяльності Церкви серед іммігрантів.

Так, переглянувши спеціальне видання Папської ради у справах душпастирства серед мігрантів і подорожуючих «Мігранти та канонічне право. Душпастирство мобільності людства в новому Кодексі канонічного права», можемо сказати, що такі дослідження дозволяють сформулювати уявлення як змінюються традиційні пасторальні схеми, які структури створюються для служіння мігрантам, якою є відповідальність душпастирів за вірних-іммігрантів, як регулюються відносини між церковними структурами, між ієрархіями західного і східного обрядів тощо [15].

Значна частина подібних досліджень здійснюється мережею скалабринських центрів і представлена на сторінках часопису «Еміграційні дослідження». У 2010 р. вийшов спецвипуск журналу під назвою «Міграції і теологія. Останні досягнення». Як зазначається у передмові, на створення такого випуску редакцію надихнув вихід вищезгаданого бібліографічного огляду. Багаточисельність та різноманітність праць, наведених у ньому, змусила вчених підвести певні підсумки у наукових розробках та визначитися із малодослідженими аспектами. Статті випуску розглядають тему «Церква і міграції» в різних ракурсах та контекстах. І. Кампезе та Д. Тасселло аналізують найновіші теологічні дослідження, А. Фумагаллі – дослідження Святого Письма на предмет міграційної тематики, Г. Паролін конкретизує суть місії Церкви у служінні мігрантам, Л. Саббарезе описує організацію та функції структур Церкви, які відповідають за міграційне душпастирство, Л. Пренчіпе, аналізує роль релігії в інтеграційних процесах, а Г. Батістелла розглядає проблему етичних принципів і засад у міграційній політиці [3; 34; 10; 19; 26; 22; 2]. Значимо, що незважаючи на досить широку задекларовану проблематику, ні цей випуск, ні інші переглянуті нами номери часопису не містять статей, які б конкретизували суто соціальну, харитативну діяльність Католицької Церкви серед іммігрантів на території Італії.

Важливою складовою процесу наукової розробки теми є проведення міжнародних зустрічей і конференцій.

Зокрема, Ж. Розолі зазначає, що перша міжнародна історична конференція, яка підсумувала напрацювання дослідників відбулася в 7–8 березня 1991 р. у Римі. Заключні акти конференції того ж року були надруковані у «Еміграційних дослідженнях» [24, р. 289–467]. Одним із останніх, на сьогоднішній день, визначним міжнародним форумом можемо назвати конференцію «Церква і міграції», проведену в Базелі у червні 2015 р. Вона була присвячена пам'яті його директора, неодноразово згаданого нами Д. Г. Тасселло. Матеріали зустрічі за підтримки Фундації «Мігрантес» були опубліковані як спецвипуск «Серії зошитів Мігрантес» – «Мігранти – пророки сопричптя. Статті, конференції та роздуми Джованні Граціано Тасселло» [16].

Окрім історичних, теологічних праць та аналітичних статей скалабринськими науковими центрами були опубліковані два унікальні видання довідкового характеру. У 1987 р., під редакцією того ж Д. Г. Тасселло вийшов словник «Міграційна лексика», а в 2010 р. під редакцією Г. Баттістелла опубліковане видання «Міграції. Соціологічно–пасторальний словник» [12; 14]. Обидва пропонують набагато більше ніж лексикографічний матеріал. Представлені в них поняття супроводжуються міждисциплінарним аналізом та цінними бібліографічними посиланнями. Якщо перший словник містить тільки дві статті, що стосуються релігії та душпастирської опіки над мігрантами, то другий налічує 150 статей (120 авторів), в тому числі й з історії міграційного душпастирства.

Проте основну частину літератури, яка розглядає діяльність Церкви серед іммігрантів на сучасному етапі, складають, праці публіцистичного, біографічного і автобіографічного характеру представників різних сфер діяльності. Значна частина з них належить духівництву.

Однієї з перших таких праць є книга «Планета Імміграція. Від конфлікту до солідарності», яка вийшла у 1990 р. [6]. Її написав тогочасний директор «Карітасу Рим», священник Л. Ді Лієгро у співавторстві з членом редакції Статистичного Досьє «Карітас–Мігрантес» Ф. Піттау. В ній розкриваються причини здійснення соціальної діяльності Церкви серед іммігрантів, розповідається про початки роботи мережі харитативних структур «Карітасу», подається аналіз відображення проблеми імміграції італійськими ЗМІ у 1989–1990 рр., розповідається про захист прав мігрантів, аналізується питання впливу Церкви на розвиток сучасного суспільства, зокрема розмірковується про її здатність виховувати толерантне відношення до іноземців. В окремому розділі книги вміщені уривки документів Церкви.

Детальніше про постать Л. Ді Лієгро та його особистий внесок у розбудову проектів на користь іммігрантів дізнаємося з праць біографічного характеру. Зокрема, Л. Бадараккі «Луїджі Ді Лієгро. Пророк милосердя та справедливості» та П. Чічолла «Луїджі Ді Лієгро. Священник на кордоні» [1; 4].

Особистий досвід управління центром прийняття для іноземців описує його засновник, священник П. Ді П'яцца. Його обидві праці – «За межами храму. Церква на службі людству» та «Мій ворог байдужість. Бути християнином в часи великих міграцій» містять не тільки автобіографічні матеріали, а конкретні приклади прийняття іноземців, рефлексії на морально–етичні, теологічні теми, роздуми про суть

понять справедливості, байдужості, нейтральності, маргінальності, милосердя тощо [7; 8]. Цей автор, на відміну від інших представників духівництва, піднімає проблему байдужості не тільки в світських колах, а й всередині самої Церкви. Не боїться говорити про те, що все–таки діяльність таких центрів залишається «на периферії».

Різносторонній аналіз проблеми імміграції представив у своїй книзі «Імміграція: надзвичайна ситуація чи майбутнє?» монсеньйор Д. Нерво, який з 1971 по 1986 рр. був віце–президентом організації «Карітас Італія» [17]. Пишучи про причини масової міграції до Європи, він наводить красномовні дані міжнародних організацій про розподіл матеріальних, природних ресурсів, технічних благ і наукових розробок на планеті між бідними і багатими країнами. Наголошує на відповідальності останніх за минулу епоху колоніалізму та сучасний економічний неокolonіалізм. З точки зору вчення Церкви Д. Нерво називає імміграцію «месиджем» для всього християнського суспільства. Він узагальнює основні виклики, які ставлять міграції перед Церквою та деталізує можливі практичні механізми відповідей на них через свідчення милосердя і прийняття. Також окреслює сфери суспільного життя, де допомога Церкви може бути особливо корисною. Наприклад, соціальна опіка, а через неї й соціальна діагностика, моніторинг та вивчення явища імміграції.

Праця єпископа південно–італійського міста Казерта Р. Ногаро «Я був чужинцем і ви мене прийняли», написана у формі відповідей на запитання відомого журналіста О. Ля Рокка, що більше двадцяти років висвітлює діяльність Святого Престолу та події у Ватикані в національній газеті «Ла Републіка» (в 2005 р. Ля Рокка опублікував спогади про життя вищезгаданого Л. Ді Лієгро «Я хотів їсти, я хотів пити...») [18; 11].

Книга Р. Ногаро присвячена проблемам, з якими стикається Церква в південних регіонах Італії, в тому числі й питанню імміграції, яку автор називає найекстремальнішою формою бідності. Єпископ ділиться своїми роздумами про історичну відповідальність європейців за колоніальну політику, про неврегульованість міграційної політики, про те, що всупереч поширеним стереотипам іммігранти, частіше нелегальні, є об'єктами, а не суб'єктами злочинів. Також наводить приклади опікування іммігрантами окремих церковних організацій Казерти.

Ще одна робота представника Католицької Церкви написана у формі запитань–відповідей, а саме «Церква і мігранти. Моя боротьба за єдину родину людства» [13]. Її автором є А. Маркетто, єпископ, історик та секретар Папської ради з питань душпастирства серед мігрантів і подорожуючих. Він наводить окремі історичні факти про створення ради, про появу міграційної тематики у вченні Церкви, цитуючи окремі документи. Аналізуючи сучасну ситуацію в Італії, вказує на недосконалість міграційного законодавства країни та роз'яснює позицію Церкви у громадській дискусії навколо міграційного питання.

Не оминув проблеми імміграції і Д. Теттаманці, архієпископ Мілану у книзі «Немає майбутнього без солідарності. Економічна криза та допомога Церкви» [35]. Перше, на чому наголошує автор у спеціальному підрозділі, це те, що «статистика солідарності» на

користь іммігрантів є «дуже цікавою перспективою» і прикладом для розв'язання інших проблем, які постають перед італійським суспільством. Узагальнюючи ситуацію, що склалася, архієпископ пише про дві сторони, які її характеризують. З одного боку – це поширений стереотип про те, що іммігранти – загроза безпеці і добробуту громадян. А з іншого – в країні є величезна кількість людей, які, керуючись вірою та почуттям людяності, надають різноманітну допомогу мігрантам. Насамперед це робота мережі «Карітас». Як приклад, автор дуже стисло описує діяльність кількох харитативних структур архідієцезії Мілану.

Зміни в різних сферах життя Італії під впливом імміграції та позицію Церкви з цього приводу проаналізував священник і головний редактор часопису «Християнська родина» («Famiglia cristiana») А. Шьортіно у книзі «Ви також є іноземці. Імміграція, Церква та італійське суспільство» [32]. В ній він піднімає багато питань. Такі як історична пам'ять про власний еміграційний досвід, про зміну етнічного та релігійного складу суспільства Італії, про політичні маніпуляції на тему імміграції, про роль ЗМІ у формуванні громадської думки, про роль Статистичного Дос'є «Карітас–Мігрантес» у відтворенні адекватної імміграційної картини, про міжрелігійний діалог, про міграційне законодавство, про проблеми сімей мігрантів тощо. Цитуючи уривки з інтерв'ю, зібрані його часописом, автор показує, як проблема іноземців торкається глибин Церкви і якими є принципи її діяльності в цій сфері. Проте, окрім калейдоскопу цитат, прізвищ та фрагментарних прикладів ця книга не відтворює цілісної картини і масштабів соціальної діяльності Католицької Церкви серед іммігрантів.

Не знаходимо їх і в одній з останніх публікацій присвячених аргументу, а саме «Жінки й чоловіки як ми. Мігранти, Європа, Церква», автором якої є Ж. К. Перего, президент Фондації «Мігрантес» [20]. Він розмірковує над драматичними подіями останніх років в регіоні Середземномор'я. Називає Середземне море кладовищем в буквальному сенсі. Адже за останні 25 років в ньому потонули майже 25 тис. мігрантів. Закликає читачів замислитися над цим як над новою епохою в історії, що є відлунням своєрідного падіння завіси між Африкою, Азією та Європою, до якої прямують мігранти у пошуках не тільки роботи, а й свободи. На основі цитат зі Святого Письма та з документів Другого Ватиканського собору синтезує бачення Церкви. Називає міграції полем для евангелізації та промоції людини. Також узагальнює обов'язки душпастирів.

Серед робіт світських авторів виокремимо книгу «Нові італійці. Імміграція, упередження, співіснування», автором якої є Л. Турко, відома суспільна і політична діячка країни [36]. В ній авторка окрім узагальнення імміграційної ситуації в Італії, аналізує які історичні передумови, психологічні механізми, політичні кампанії впливають на формування ставлення громадськості до іммігрантів. Виокремлює позицію та діяльність Католицької Церкви, як антипопулістську та антиконформістську, що намагається вислухати аргументи всіх сторін дискусії.

У 2012 р. вийшла праця «Після страху – надія», автором якої є А. Ріккарді [23]. Це збірка статей автора, опублікованих протягом 2010–2012 рр. на сторінках

вищезгаданого журналу «Християнська родина». Нашу увагу привернула не стільки задекларована тематика праці, скільки постать її автора. Адже А. Ріккарді є істориком, дослідником сучасної історії Церкви, релігій, гуманістичної думки, відомим суспільним діячем та авторитетним представником католицького міжнародного руху мирян, засновником Товариства Св. Егидія. У цій книзі він розмірковує про проблеми сучасної Італії в добу глобалізації та пов'язані із ними тривожні настрої в суспільстві. Очевидно, що одним з найбільших є страх перед «нашествям» іммігрантів, а після терактів і страх перед ісламом [23, р. 6]. «Іммігрантську» історію Італії, починаючи з 1991 р., А. Ріккарді розподіляє на періоди, відповідно до найбільш масових хвиль іммігрантів. Наводить позитивні приклади інтеграції. Тож закликає не драматизувати ситуацію, а розробляти адекватну імміграційну політику. Щодо Католицької Церкви, то її автор називає відповідальною за відродження соціальної чутливості, понять моралі, гідності людини, милосердя тощо.

Того ж року вийшла книга письменника та режисера телебачення В. Де Лука «Ми всі є мігранти. Співіснування можливе» [5]. Автор говорить про імміграцію мовою цифр. Посилаючись на статистичні дані, констатує факт перетворення італійського суспільства на багатоетнічне та полірелігійне. Описуючи ставлення Католицької Церкви до таких змін, згадує про діяльність Л. Ді Лієгро, єзуїтського Центру Асталлі для біженців, відзначає роль Статистичного Дос'є «Карітас–Мігрантес». Загалом, книга написана у формі роздумів і згадки про діяльність Церкви носять доволі епізодичний характер.

Спробу продемонструвати загальну картину соціальної діяльності Італійської католицької церкви на сучасному етапі здійснив світський автор, адвокат за професією Д. Русконі у книзі «Обов'язок. Як Італійська церква супроводжує суспільство у щоденному житті» [25]. Вона була опублікована у 2013 р. У передмові автор зазначає, що до здійснення подібної розвідки його спонукали тисячі критичних коментарів на адресу Католицької Церкви, які заповнили італійський web-простір. Вони сповнені не тільки роздратуванням, а й радикальною зневагою до Церкви, що була завжди важливим компонентом італійської ідентичності. Д. Русконі визнає, що частина з них є абсолютно виправданими, оскільки стосуються неприпустимих поведінок окремих представників Церкви чи її інституцій. Проте, вважає основною причиною критики є плутанина в розумінні ролей Ватикану та Італійської церкви та величезна дезінформація щодо реалій буття країни. Оскільки основними користувачами соціальних мереж є молодь, то ця «ворожа хвиля» суттєво впливає на їхнє бачення дійсності і втрату довіри до Церкви. Тому у своїй книзі автор, епізод за епізодом, дослідив зміст, форми, масштаби соціальної діяльності Церкви, її реального внеску в розвиток італійського суспільства та оцінив наскільки вона залишається інтегральною та фундаментальною частиною історії Італії.

Показовим є те, що описуючи джерела свого дослідження, Д. Русконі констатує неможливість точно встановити об'єми «соціально-асистенційної» діяльності. Називає це «майже неможливим починанням». Через величезну кількість, різноманітність структур, а також

через те, що вони самостійно вирішують кому і скільки допомагати. Щодо імміграції, то про неї автор згадує у розділі присвяченому благодійним ідальням та притулкам, дві треті користувачів яких є іноземці. Також окремий розділ книги присвячений діяльності Фондації «Мігрантес». Зокрема, у сфері душпастирства, коректної інтеграції, допомоги в критичних ситуаціях на о. Лампедуза тощо. Загалом, 2 мільйони євро, автор вважає досить вірогідною сумою, яку Церква через фундацію щорічно жертвує на опіку іммігрантів. Очевидно Д. Русконі наважується оперувати конкретними цифрами, через те, що діяльність «Мігрантес» є більш централізованою та регламентованою офіційними документами.

Спільною рисою усіх вище згаданих робіт як світських авторів, так і представників Церкви, є популяризаторський, просвітницький підхід, спрямований на діалог з широкими колами громадськості. Проте, враховуючи актуальність міграційної тематики та маловивченість теми, подібні видання дають уявлення про унікальність опікунської діяльності Католицької Церкви серед іммігрантів, є важливими для розуміння складної реальності імміграційних процесів.

Таким чином, історіографічною базою проблеми є комплекс міждисциплінарних наукових розробок, праць з дотичних проблем, робіт представників різних сфер гуманітарного знання та суспільної діяльності і, безумовно, представників Церкви. Узагальнюючи напрацювання та здобутки італійських авторів, можемо стверджувати наступне: проблема соціальної діяльності Церкви серед іммігрантів в сучасній Італії є достатньо новою і недостатньо дослідженою, хоча і має історичне підґрунтя у вигляді досліджень місійної діяльності серед італійських емігрантів та розвитку міграційної проблематики у соціальному вченні. Тому частина наукового доробку є продовженням цих напрацювань але з посиленнями акцентами на проблемі імміграції. Інша ж частина літератури розглядає її як одну з найскладніших у сучасній Італії, аналізує крізь призму громадських і політичних суперечок, поширених стереотипів тощо. В них позиція та діяльність Католицької Церкви розглядається як один з можливих варіантів бачення і вирішення проблем, пов'язаних з імміграцією. Провідне місце серед таких праць займають роботи представників Церкви, які вписують власний досвід роботи серед іммігрантів у нову динамічну соціальну і культурну дійсність країни.

Список використаних джерел

1. Badaracchi L. Luigi Di Liegro. Profeta di carità e giustizia. – Torino: Edizioni Paoline, 2007. – 220 p.
2. Batistella G. I contribute dell'etica alla gestione delle migrazioni // Studi emigrazione. – 2010. – №178. – P.316–376.
3. Campese G. «Non sei più straniera, ne ospite». La teologia delle migrazioni nel XXI secolo // Studi emigrazione. – 2010. – №178. – P.317–345.
4. Ciciola P. Luigi Di Liegro. Prete di frontiera. – Milano: Ancora, 2006. – 160 p.
5. De Luca V. Siamo tutti migranti. La convivenza possibile. – Milano: Paoline, 2012. – 184 p.
6. Di Liegro L., Pittau F. Il pianeta immigrazione: dal conflitto alla solidarietà – Roma: Edizione Dheoniane, 1990. – 502 p.
7. Di Piazza P. Fuori dal tempio. La Chiesa al servizio dell'umanità. – Roma-Bari: Edizioni Laterza, 2011. – 136 p.
8. Di Piazza P. Il mio nemico è l'indifferenza. Essere cristiani nel tempo del grande esodo. – Roma-Bari: Edizioni Laterza, 2016. – 94 p.

9. Enchiridion della Chiesa per le Migrazioni. Documenti magisterali ed ecumenici sulla pastorella della mobilità umana (1887–2000) a cura di Giovanni Graziano Tassello. – Bologna: EDB, 2001. – 1856 p.

10. Fumagalli A. Leggere la Bibbia nel contesto migratorio // Studi emigrazione. – 2010. – №178. – P.291–316.

11. La Rocca O. «Avevo fame...avevo sete». L'ostello «Don Luigi Di Liegro». – Roma: Studium, 2005. – 138 p.

12. Lessico migratorio a cura di Graziano Tassello. – Roma: CSER, 1987. – 224 p.

13. Marchetto A. Chiesa e migranti. La mia battaglia per l'unica famiglia umana. – Brescia: La Scuola, 2010. – 160 p.

14. Migrazioni. Dizionario socio-pastorale a cura di Graziano Batistella. – Cinisello Balsamo: Edizioni di San Paolo, 2010. – 1152 p.

15. Migrazioni e diritto ecclesiale. La pastorale della mobilità umana nel nuovo Codice di diritto canonico. Quaderni universitari. Pontificio Consiglio della Pastorale per i Migranti e gli Itineranti. – Padova: Edizioni Messaggero, 1992. – 204 p.

16. Migranti, profeti di comunione. Saggi, conferenze e riflessioni di Giovanni Graziano Tassello. Collana Quaderni Migrantes 07. – Tau Editrice, 2015.

17. Nervo G. Immigrati: un'emergenza o un futuro? – Bologna: Edizioni Deoniane. – 1996. – 121 p.

18. Nogaro R. Ero forestiero e mi avete accolto. – 2009. – Bari: Edizioni Laterza. – 126 p.

19. Parolin G. Quale missione con i migranti? // Studi emigrazione. – 2010. – №178. – P.377–408.

20. Perego G.C. Uomini e donne come noi. I migranti, L'Europa, La Chiesa. – Brescia: La Scuola, 2015. – 74 p.

21. Pizzorusso G. Le fonti sulle migrazioni nell'archivio storico della Congregazione per l'evangelizzazione dei popoli o «De propaganda fide» // Archivio storico dell'emigrazione italiana. – 2005. – №1. – P.159–165.

22. Prencipe L. La religione dei migranti: tra ripiegamenti ghezzizzati e possibilità di nuova coesione sociale // Studi emigrazione. – 2010. – №178. – P.265–290.

23. Riccardi A. Dopo la paura la speranza. – Cinisello Balsamo: Edizioni di San Paolo, 2012. – 118 p.

24. Rosoli G. Istituti religiosi ed emigrazione in epoca contemporanea // Studi emigrazione. – 1992. – №106. – P.287–307.

25. Rusconi G. L'impegno. Come la Chiesa Italiana accompagna la società nella vita di ogni giorno. – Rubbettino, 2013. – 137 p.

26. Sabbarese L. L'organizzazione della Chiesa nella pastorale per i migranti // Studi emigrazione. – 2010. – №178. – P.409–443.

27. Sanfilippo M. Nuove risposte alle vecchie domande // Studi emigrazione. – 2005. – №158. – P.434–446.

28. Sanfilippo M. Il magistero dell'emigrazione nel decennio appena trascorso. In: Fondazione Migrantes, Rapporto italiani nel mondo. – Roma: Idos Edizioni, 2011. – P.183–195.

29. Sanfilippo, M. 2012. Il magistero dell'emigrazione nel decennio 1990–2000. In: Fondazione Migrantes, Rapporto italiani nel mondo. – Roma: IDOS Edizioni, 2012. – P.191–202.

30. Sanfilippo M. Selezione Centro Studi Emigrazione Roma (Selezione CSER) // Studi emigrazione. – 2013. – №192. – P.583–605.

31. Scalabrini Institute for Human Mobility in Africa // Scalabrini. – 2014. – №4. – P.8–9.

32. Sciortino A. Anche voi foste stranieri. L'immigrazione, la Chiesa e la società italiana. – Bari: Editori Laterza, 2010. – 176 p.

33. Tassello G. G., Deponti L., Prosperio F. Migrazioni e scienze teologiche rassegna bibliografica (1980–2007). – Basilea: CSERPE, 2007. – 179 p. [Risorsa elettronica]. – Modalità di accesso: URL: <http://www.cserpe.org/Rassegna%20bibliografica2.pdf>.

34. Tassello G. G. Teologia pastorale e migrazioni // Studi emigrazione. – 2010. – №178. – P.444–470.

35. Tettamanzi D. Non c'è futuro senza solidarietà. – Cinisello Balsamo: Edizioni San Paolo, 2009. – 144 p.

36. Turco L. I nuovi italiani. L'immigrazione, i pregiudizi, la convivenza. – Milano: Mondadori, 2006. – 286 p.

Gorbenko A. S., post-graduate student of the Department of World History of the Faculty of History, Political Science and International Relations, V. Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine, Ivano-Frankivsk), GorbenkoAlla@ukr.net

Historiography of the problem of social service of the Catholic Church among immigrants in Italy

In the vast Italian literature on migration the contribution from a prospective of social teaching and social activity of the Catholic Church are comparatively few. The article analyzes the state of scientific development of the issue of social activity of the

Catholic Church among immigrants in modern Italy. In consideration is the historical background and factors of updating of the problem. This article also briefly presents the leaders of these scientific studies.

An attempt has been made to identify aspects of the problem that are best investigated in Italian historiography, to identify little-studied issues and the priorities of future searches.

Keywords: historiography, immigration, Italy, Catholic Church, social activity.

* * *

УДК 007:304

Біловус Л. І.,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
документознавства, інформаційної діяльності
та українознавства, Тернопільський
національний економічний університет
(Україна, Тернопіль), Lesya_Bilovus@i.ua

УКРАЇНЬКА ЦЕРКВА У США НА ШПАЛЬТАХ УКРАЇНОМОВНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ: КУЛЬТУРНО–ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття присвячена важливості ролі духовного чинника у становленні та збереженні національної ідентичності українською діаспорою США. Через освітню та культурну діяльність української церкви, висвітлену на сторінках україномовної періодики, що і є метою представленої дослідження, отримують важливе значення релігії у формуванні української діаспорної спільноти. Проаналізований публіцистичний матеріал дає можливість зробити висновок щодо прямого взаємозв'язку між рівнем релігійності громади та міцністю її національної консолідації.

Ключові слова: україномовна періодика США, українська діаспора, національна ідентичність, українська церква.

Посилення світових глобалізаційних процесів робить актуальним проблему державотворення та націєтворення через формування національної ідентичності. Тільки ті країни, які зуміють зберегти свою національну самість, свою духовність та тип екзистенції, зможуть не перебувати під впливом глобалізації. Тому питання формування національної ідентичності та її компонентів є нагальним, зокрема ідентичності релігійної.

Відомо, що у процесі історичного розвитку форми реалізації релігії мали чітку етнічну природу та особливості. Оскільки найважливішими соціокультурними характеристиками цивілізацій є етнічність та релігія, то взаємозв'язок між ними є цілком органічним. Через те, питання важливості ролі духовного чинника у становленні та збереженні національної ідентичності є незаперечним та актуальним у контексті сучасних глобалізаційних чинників, особливо щодо закордонних українців, нашої діаспори. Сьогодні, коли економічна нестабільність та відкритість кордонів змусили багатьох українців покинути батьківщину, наші емігранти, як і раніше, гуртуються у чужих країнах саме навколо українських церков, стають членами парафіяльних громад, що постійно зростають. Для сучасного українця–емігранта часто це єдине місце для душевного спілкування, тут можна знайти підтримку і пораду, почути рідну мову, отримати благословення. «Можливість свободи віросповідання у США відкрила двері та дала нагоду поділитися з нашими сусідами тим, хто ми є, звідки ми прийшли та що принесли в своїх серцях та думках. Народи, предки яких, можливо, ворогували в Європі, опинилися серед дружніх сусідів, і Америка стала для них другою батьківщиною» [10].

Значенню релігії у формуванні української спільноти присвячені праці митрополита Іларіона (Івана Огієнка) [6], В. Липинського [8], М. Братасюк [2], В. Калача [7],

І. Паславського [9] та ін., однак питання культурно–освітньої діяльності української церкви для української громади США, що б висвітлювалося на сторінках україномовних періодичних видань діаспори, окремо у науковому дискурсі ще не висвітлювалося. Тому метою нашого дослідження є простежити вищезазначену активність українських духовних осередків у контексті інформаційного простору українців США.

Кожна українська парафія чи церква у США, крім власне духовного збагачення своїх вірян, намагається брати активну участь і в культурному житті української діаспорної громади. Про це неодноразово друкують матеріали у періодичних виданнях: будь-яка імпреза з національним забарвленням – це знакова подія, що має ще й суто практичне значення. Наприклад, щороку у Пармі на Провідну неділю парафія св. Покрови влаштовує свячене поєднуючи це із культурною програмою. Свято завжди проходить під знаком відзначення певної річниці в історії України, через що присутні жертвують кошти на благочинність. Багато місця у газетній статті відведено опису концертної програми – різноманітності жанрів представлених номерів, особистості виконавців, віковий діапазон яких надзвичайно широкий, – а також акценту на благословенні парохом пізнішої трапези, під час якої всі бажають один одному Божої ласки та усіяких благ. Такі заходи також можуть відзначатися символічними подарунками у вигляді авторських писанок.

Товариство старших громадян (Клуб емеритів) при катедрі св. о. Миколая щорічно влаштовує у школі св. о. Миколая вечори гумору «Веселий день», щоб розвеселити парафіян, гостей і просто приємно провести час у колі друзів. Такі заходи передбачають проведення своєрідного концерту з гумористичними віршами, піснями, гуморесками, смачною перекускою, лотереєю, дохід з якої призначений на школу та катедру св. о. Миколая. До влаштування вечора долучається дуже багато людей, яким священник складає подяку у кінці свята. В опублікованих матеріалах відзначено позитив у проведенні таких розважальних імпрез, що дають радість людям.

УПЦ Св. Володимира в Пармі (Огайо) традиційно на початку лютого влаштовує у своєму приміщенні «Полтавський вечір». Як повідомляють друковані джерела, кожен такий вечір є унікальним, бо сприяє відтворенню українських національних традицій. Відвідувачі приходять у вишиванках, готують доповіді про культуру і традиції Полтавщини, на вечерю подають традиційні полтавські галушки. Що важливо – зустрічі з видатними митцями діаспори та матірної України. За майже сорокалітню історію існування «Полтавського вечора» зібрано тисячі доларів, що їх спрямовано на добродійні та громадські цілі українців Клівленду та незалежної України.

У парафіях сформувалася позитивна традиція – влаштовувати парафіяльні фестини (кожна церковна громада організовує у той період, коли їй зручно, не перетинаючись у часі з іншими фестивалями), що слугують важливою нагодою для об'єднання парафіян навколо певної ідеї, заради вирішення спільних проблем. У періодичних виданнях, що знайомлять із проведенням та перебігом таких заходів, задокументовано інформацію про фестивалі у Блумінгдейлі (храм св. Андрія),